

KVINDER I BYGGGEFAG

EN INTERVIEWUNDERSØGELSE

FAGLIGT FÆLLES FORBUND

Rob

©3F – Fagligt Fælles Forbund
November 2011

**Kvinder i byggefag
– en interviewundersøgelse**

Pjecen er udarbejdet af Dijana Aagaard-Poulsen
for 3F i samarbejde med Annelise Rasmussen,
3F Ligestilling og mangfoldighed.

Layout: zentens

Tegninger: Bob Katzenelson

Tryk: 3F

Isbn nr: 978-87-91870-00-2

Varenr. 7527

**KVINDER I
BYGGEFAG**
**EN INTERVIEW
UNDERSØGELSE**

3F LIGESTILLING OG MANGFOLDIGHED

INDHOLD

Forord..... **side 5**

Mandefag vs. Kvindefag..... **side 6**

"Jeg kan klæde om midt i Føtex, og det rager mig!"..... **side 8**

"Vi tager satme ikke kællinger ind"..... **side 12**

"Det hjælper hvis du slår en god baghånd" **side 13**

Teknisk skole er også sammenhold og sjov..... **side 14**

"Guvvud, er du murer?!"..... **side 15**

"En Ole med bryster"..... **side 18**

Frihed, selvstændighed og afveksling..... **side 19**

Det gode makkerskab..... **side 20**

"Man kan godt gasse hinanden"..... **side 22**

Arbejdsdeling, løn og ansvar..... **side 24**

Børn og barsel – "det er sgu ik' sjovt"..... **side 26**

Fyrre og færdig som håndværker?..... **side 29**

3F's anbefalinger på baggrund af undersøgelsens
resultater **side 30**

FORORD

3F har fået lavet en undersøgelse om, hvordan kvinder i byggebranchen ser på deres arbejdsliv og arbejdsplads. Det er gjort, fordi fremtidens rekruttering til 3F's overenskomstområder og uddannelser skal bygge på en lige adgang for både kvinder og mænd. Undersøgelsen skal således bidrage til et større indblik i, hvordan de kvinder, som er i branchen, eller som er ved at uddanne sig ind i branchen ser på deres arbejdsplads, deres kolleger og deres fag. Undersøgelsen er baseret på lange interviews med 30 kvinder fra forskellige fag i 3F's byggegruppe og giver et grundigt indblik i, hvilke vilkår kvinder har haft og har i byggebranchen. Det er første gang, at 3F laver en sådan undersøgelse, og den skal være med til at sikre, at den information og vejledning om fagene, som unge kvinder og mænd får, før de vælger uddannelse, er kønsneutral, saglig og underbygget. Man skal vide, hvad man går ind til, men man skal ikke udelukkes på forhånd. Desuden skal undersøgelsen bruges til at tjekke, om der er områder, som overenskomstparterne skal være opmærksomme på, når der stilles faglige krav.

Branchen og fagene er kun tjent med, at der er så meget viden som muligt, og at der er et så godt arbejdsmiljø og kollegaskab som muligt, så både kvinder og mænd trives i fagene. En arbejdsplads med både kvinder og mænd giver et bedre arbejdsmiljø. Tillidsvalgte har her en vigtig rolle med at understøtte en tone og kultur på arbejdspladsen, hvor alle kan trives i byggefagene.

Claus Jørgensen,
forbundssekretær

Peter Hougård,
formand for
byggegruppen

MANDEFAG VS. KVINDEFAG

Det hører til sjældenheder at se en kvinde med en fukssvans på de danske byggepladser. Men de få kvinder der trods alt findes i denne branche har en positiv indvirkning på arbejdsmiljøet. Det konkluderes i SFI's undersøgelse **"Kvinder i byggebranchen"**, hvor 30 kvinder er blevet udspurgt om deres arbejdsplads- og vilkår. Inden vi ser på nogle af de svar kvinderne giver på spørgsmål om valg af branche og de udfordringer de møder eller har mødt undervejs, skal vi se på nogle generelle tendenser på det danske arbejdsmarked.

Når det er interessant at sætte fokus på kvinder i byggebranchen skyldes det naturligvis, at byggebranchen er mandsdomineret. Mænd på byggepladser vækker ikke ligeså stor nysgerrighed som kvinder på byggepladser gør. Men hvorfor er det sådan?

Traditionelt set tilskrives mænd og kvinder forskellige færdigheder, som hvert køn anses at være **"bedst"** til. Det er ofte de biologiske forskelle der afgør om man(d) opfattes som mest egnet til eksempelvis job der kræver god fysik og styrke eller job der kræver omsorg. Og selvom der findes stærke kvinder og omsorgsfulde mænd er vores samfund stadig præget af opdelingen i "mandefag" og "kvindefag".

Overordnet set er det danske arbejdsmarked noget vi danskere kan være meget stolte af. Vi har bl.a. den højeste beskæftigelsesgrad af kvinder på arbejdsmarkedet i verden, som udgør 47 procent af arbejdsstyrken i Danmark. Samtidigt er det danske arbejdsmarked et af de mest kønsopdelte i verden. Det kommer til udtryk ved at kvinder oftest er ansat i den offentlige sektor, mens mænd er i det private. Oftest uddanner kvinder sig til omsorgsjob, mens mænd vælger teknik eller håndværk. Så selvom den danske arbejdsstyrke udgøres af næsten lige dele mænd og kvinder, så er det ene køn som regel over-

repræsenteret i visse brancher. Bygge- og anlægsbranchen er således en branch der domineres kraftigt af mænd, og hvor kvinder udgør mindre end 10 procent af alle beskæftigede i branchen.

Der er en tendens til at visse fag indenfor byggefagsbranchen uddanner flere kvinder end andre fag. Det er tilfældet blandt nyuddannede bygningsmalere, hvoraf kvinder efterhånden udgør en halvdel. Men det er fortsat et særsyn, at en kvinde uddanner sig til tømrer eller murer.

I 2009 var der eksempelvis godt 2.000 murereløver men kun 10 af dem var kvinder. Blandt tømrerne var der samme år knap 6.000 elever og kun 40 af dem var kvinder. Generelt udgør kvinderne mindre end 1 procent på de mandsdominerede håndværksuddannelser. På snedkeruddannelserne drejer det sig dog om ca. 10 procent kvinder.

Andre tendenser viser at kvinderne generelt er ældre end de mandlige elever når de påbegynder en håndværksuddannelse. Tallene viser også, at der er et større frafald fra uddannelserne blandt kvindelige elever.

Hvad er det for kvinder, der vælger disse mandsdominerede håndværksfag i byggebranchen? Hvilke erfaringer gør de sig under og efter deres uddannelsesforløb? Det skal vi nu se nærmere på.

"JEG KAN KLÆDE OM MIDT I FØTEX, OG DET RAGER MIG!"

Er der noget særligt ved kvinder der vælger en håndværkeruddannelse og efterfølgende et job i håndværksbranchen?

Svaret er både ja og nej. Det særlige består netop i det **"usædvanlige"** valg af branche, men når dét er sagt så er kvindernes veje ind i fagene motiveret af ligeså forskelligartede faktorer som mændenes sikkert er.

Flere af de adspurgte kvinder kommer fra håndværkerfamilier og for dem har valget ikke været så **"usædvanligt"** som for andre. For mange af kvinderne har de mandlige familiemedlemmer, håndværkerfædre, været med til inspirere kvindernes valg som **"naturligt"**.

Jeg var selv ude og aflevere ansøgningen og kom til samtale. De skulle så lige undersøge nogle ting – om kvinder skulle have deres eget skur og alt det fis. Og der sagde jeg, at det generer mig ikke spor: "Jeg kan klæde om midt i Føtex, og det rager mig." – Anne, struktør

En del af kvinderne havde egentlig søgt ind på andre erhvervsuddannelser, men var af forskellige årsager endt på håndværkeruddannelserne. Og flere af kvinderne har på et tidspunkt påbegyndt en akademisk uddannelse på universitetet. Det er bl.a. tilfældet hos Cecilie som er i 30'erne og under uddannelse som tømrer. Efter tre år på universitetet og seks år i udlandet gik det op for hende

at der var andre muligheder end den akademiske verden: **"Så jeg var lidt egoistisk og valgte det, der gav mig størst tilfredsstillelse."**

Cecilie opfatter sit valg af tømreruddannelse som egoistisk, fordi hun er vokset op med forældre med mellemlange uddannelser og som forventer, at hun læser på universitetet. Derfor føler hun det som om hun **"skuffer"** forældrene ved ikke at følge i deres spor.

En anden kvinde, Helle, som nu er i 50'erne, startede med at læse til maskiningeniør. Hun syntes dog ikke at studiet passede til hende, så hun arbejdede som kranfører i flere år, før hun til sidst endte med at blive tømrer.

Helle fortæller, at den tid hun blev udlært i også havde en afgørende betydning for hendes valg. Det var i 1970'erne hvor kvindebevægelsen gjorde meget ud af at vise omverdenen, at kvinder kan klare det samme som mænd. Også Bodil valgte at håndværksuddanne sig under parolen: **"Fandeme, kvinder kan også. Vi kan!"**

Min far var tømrer, og min morfar var murer, så det var måske meget nærliggende. Altså, der var ikke det store oprør i det – ikke noget spring. Der var ikke noget klassespring eller noget omgangsmæssigt spring – kun et kønsspring. Og det kan være stort nok.

– Helle, tømrer

Bodil og Helle har altså et kvindepolitisk engagement på tidspunktet for deres valg af branche. I de efterfølgende årtier har kvinder dog ikke talt om deres valg af job og uddannelse som kvindepolitisk.

Som det fremgår af kvindernes historier, så er der flere forklaringer i spil, når de fortæller om deres veje ind i håndværksbranchen. Det samme gør sig gældende for Anne som er struktør. Anne ville egentlig være fotograf, men det kunne ikke lade sig gøre. Så blev hun uddannet som butiksassistent, men kørte træt i det. Derefter prøvede hun sig frem som pædagogmedhjælper. Indtil nogen i familien bemærkede hendes håndværksmæssige snildhed og det afgjorde valget for Anne, som besluttede sig for at blive tømrer.

På det tidspunkt (i 2001) var der dog stor mangel på lærepladser, så Anne valgte at blive stuktør i stedet for. Det var opslaget fra en stor virksomhed,

der søgte en struktørlærling der vækkede hendes interesse. Og selvom Anne omsider søger ind i en mandsdomineret branche er det ikke gået helt uden at tænke på, hvordan kvindernes arbejdsvilkår ser ud i håndværksfagene. Anne spekulerede bl.a. på om man som kvinde risikerede at blive drillet og mobbet. Det firma, som hun søgte lærerplads i, er tydeligvis heller ikke forberedt på kvindelige lærlinge (se citat). Men efter at have set hende an tør de godt satse på hende.

Flere af de adspurgte kvinder fortæller, at de også personlighedsmæssigt har adskillet sig fra andre piger siden barnsben. Flere af dem har foretrukket at lege med Lego-klodser frem for dukker, mens andre hellere ville spille fodbold eller bygge huler med drengene. Andre fortæller at de altid har haft meget energi og ikke egner sig til stillestående arbejde. Det praktiske arbejde har også været en mulighed for dem, der ikke var så stærke bogligt.

Visse brancher oplever at blive mere kønsblandede med tiden, sådan som det er tilfældet med malerfaget. Kvindelige malere peger på, at det er vigtigt med kvindelige rollemønstre i faget. Men overordnet set kan man ikke sige, at der er én bestemt årsag til at søge ind i et "utraditionelt" fag. Årsagerne spænder vidt fra familieforudbestemte vilkår til tilfældigheder, som allesammen kommer til at præge vores valg af uddannelse.

“VI TAGER SAT’ME IKKE KÆLLINGER IND”

En stor del af håndværksuddannelserne består af en praktikperiode i et firma eller som skolepraktik. I alt tilbringes ca. 34 uger på skolebænken på en teknisk skole. Samlet set tager uddannelsen i alt normalt 3½ år.

Praktikpladser er et centralt omdrejningspunkt i det at uddanne sig som faglært håndværker. Både mænd og kvinder kan opleve store vanskeligheder med at skaffe en praktikplads, men det er som regel kun kvinder der oplever at blive afvist på grund af deres køn.

Mange af de adspurgte kvinder har således prøvet at blive afvist på baggrund af at være kvinde. Eller som Inge fik at vide, så tager de **“satme ikke kællinger ind”** eller **“nej, vi har ikke ekstra toilet”**. Andre af de adspurgte kvinder har oplevet at blive betragtet som repræsentanter for deres køn frem for at blive set som individer. Således fik Marie, som er murer, flere steder at vide, at de før har haft piger i lære, og de kunne ikke klare den. Hertil siger Marie: **“Nåh, nej, men de har vel også haft en mand før, der ikke kunne, kan man sige.”**

Det er ofte problemer med at finde en praktikplads der fører til frafald på håndværksuddannelserne. Som vi så før, så er der langt flere kvinder end mænd der vælger at droppe deres uddannelse før de er færdige.

Her kan det være vigtigt at skolen hjælper med at formidle kontakten. Patricia, som er snedkerlærling, fortæller, at firmaet hvor hun søgte ikke engang ville snakke med hende. Men skolen tog kontakt til firmaet og fortalte om hvor dygtig Patricia er til sit håndværk. Patricia kom på prøve i 3 måneder og blev i samme firma efter prøveperioden.

Men der er også eksempler på kvinder hvis adgang til praktikplads har været forbavsende nem. Det er især i perioder med højkonjunktur, hvor der er behov

for arbejdskraft at det kan være nemmere at finde en praktikplads. Det plejer også at hjælpe med netværk og kammerater, som kan anbefale een videre til en mester.

"DET HJÆLPER HVIS DU SLÅR EN GOD BAGHÅND"

En del af uddannelsen foregår på tekniske skoler hvor hovedparten af eleverne er drenge. Kvinderne fortæller, at man bare skal kaste sig ud i det og give igen af samme skuffe, hvis tonen bliver for rå.

Når der er 500 elever på en teknisk skole, og måske 10 er piger, er det jo altid pigerne, der bliver kørt på. Så noget af det første, du skal lære, det er at give svar på tiltale. Det hjælper også, hvis du slår en god baghånd.

– Mona, murer

Nogle af drengenes tilnærmelser kan have seksuelle undertoner og også være af fysisk karakter. Her gælder det igen om at være klar i mælet og ikke finde sig i noget, selvom det også kan være anstrengende i længden. Kvinderne fortæller, at det oftest kan betale sig at reagere kontant og humoristisk på tilråb, vittigheder og tilnærmelser.

Som det blev nævnt indledningsvis, så er flere af kvinderne i en højere alder end drengene, når de kommer ind på deres uddannelser. Det kan være med til at udruste kvinderne med den selvsikkerhed, der skal til for at lade tilnærmelserne pralle af. Men alderen medfører også andre gode reaktioner – at drengene sætter sig i respekt, fordi kvinderne forventer, at de opfører sig ordentligt og beder dem om at "klappe i", når det bliver for meget af det gode.

TEKNISK SKOLE ER OGSÅ SAMMENHOLD OG SJOV

Set bort fra eksemplerne ovenfor, så er kvinderne generelt meget positive omkring deres oplevelser på de tekniske skoler. Flere af kvinderne fremhæver, at der også hersker en god tone og et godt sammenhold blandt eleverne. Nogle af kvinderne kan savne noget af det sjove, når de ude i praktik i meget små virksomheder, hvor de kan mangle kammeratskabet.

Et par af kvinderne fortæller, at deres køn også kan have en positiv påvirkning på tonen og sammenholdet på de tekniske skoler. Mette fortæller bl.a. om en mandlig lærer som eleverne kaldte for **"Porno-Palle"**. Læreren kom altid med sjofle historier og var ikke bleg for at underholde med **"pik og nosser"** bemærkninger. Men da Mette startede i klassen var lærerens kommentar **"at der er kvinder til stede"** selvom Mette understregede overfor Palle, at hun godt kunne tåle tonen. Det resulterede i, at Pelle holdt sig tilbage og at eleverne slap for at høre hans sjofelheder.

Trine fortæller, at hendes blotte tilstedeværelse blandt drengene gør, at de kommer til at tale om mange forskellige emner. Og endelig er en del af sammenholdet på de tekniske skoler kendetegnet ved den gensidige ros som eleverne giver hinanden. Sisse, som er tækker, fortæller, at drengene har været gode til at anerkende hendes kompetencer i faget, ligesom Jeanette, som er snedker, har oplevet at få respekt for at spænde en fræser så hårdt, at ingen af drengene kunne løsne den.

"GUUUUD, ER DU MURER?!"

Efter afsluttet uddannelse skal man i besæftigelse og også her har kvinderne oplevet at få undrende ord med på vejen. Arbejdsgiverne lyder tit forbavsede over at det er en pige der ringer, og Mona er da også blevet spurgt, om det var hendes mand hun søgte arbejde til.

Oftest vil arbejdspladsen gerne se kvinderne for at kunne vurdere om de kan "løfte noget". Det er trods alt et vilkår, at kvinder i gennemsnit er spinklere

bygget end mænd. Derfor er kvinder også bedre til at bede om hjælp med tunge opgaver, selvom flere af kvinderne kan til tider føle sig som en dårlig kollega eller dårlig arbejdskraft.

Ude på pladserne er der nogle gutter, som rigtigt skal vise sig. Og så går det sgu galt – for nogle af dem. Det bliver kaldt Tarzan-syndromet.

– Anne, struktør

Men rent arbejdsmiljømæssigt er det faktisk positivt, når kvindelige håndværkere ved, at de ikke kan magte de allertungeste opgaver.

Kvinderne fortæller, at mændene oftere er tilbøjelige til at slæbe rundt på tunge ting og tage hårdere fat end de egentlig selv synes er sjovt.

Ovenikøbet oplever kvinderne, at mændene vil være galante og tilbyder at bære deres ting. Selvom tanken er velment, så undergraver denne "galanteri" samtidigt kvindens position som en ligeværdig kollega. Derfor vil kvinderne helst bede om hjælpen selv eller bruge tekniske hjælpemidler til det hårde arbejde. Det kan have den påvirkning, at de mandlige kolleger også lærer at passe bedre på sig selv og bruge de redskaber der er tiltænkt tunge løft og slæb.

Når kvinderne først er ude i beskæftigelse møder de overraskelse og forbløffelse fra omgivelserne over deres valg af profession. Mange af kvinderne oplever at høre kommentarer som: **"Neej, er du det, er det ikke hårdt, er det ikke skrækkeligt?"** og **"Guuud, er du murer?!"**

Margit, som er entreprenør, påpeger at det også er hårdt at være SOSU-hjælper og rengøringsassistent, men eftersom disse fag er **"kvindefag"** er det sjældent, at kvinder som bestrider disse stillinger møder så benovede reaktioner om at være **"seje"**. Nogle af kvinderne oplever også, at deres kropsbygning ikke helt passer med det stereotype billede af en **"rigtig håndværker"**.

Line, som er tømrer, har fået at vide af en arbejdsgiver, at hun skulle have sendt et billede med, fordi direktøren havde forestillet sig **"en lille bred en, som ikke var så feminin"**. På samme måde hersker der en stereotyp forestilling om en håndværker som en stor og stærk mand, hvilket jo ikke altid er tilfældet. Denne forestilling overføres på, at en kvindelig håndværker også må være **"en lille bred en"**.

”EN OLE MED BRYSTER”

Kvinderne oplever i høj grad at blive set an, når det kommer til deres faglige formåen. Nogle af dem har oplevet det som at være en attraktion på en byggeplads. Mona fortæller at have oplevet at holde pause alene, mens de andre femten mennesker stod og kiggede på det hun havde muret og bagefter på

Det er overraskelse og forbløffelse, og ”hold da op” og ”du er godt nok sej”. Hvor jeg siger: ”Ved du hvad, det synes jeg faktisk også, at en social- og sundhedsassistent er, og en slagterimedarbejder.”

– Margit, *entreprenør*

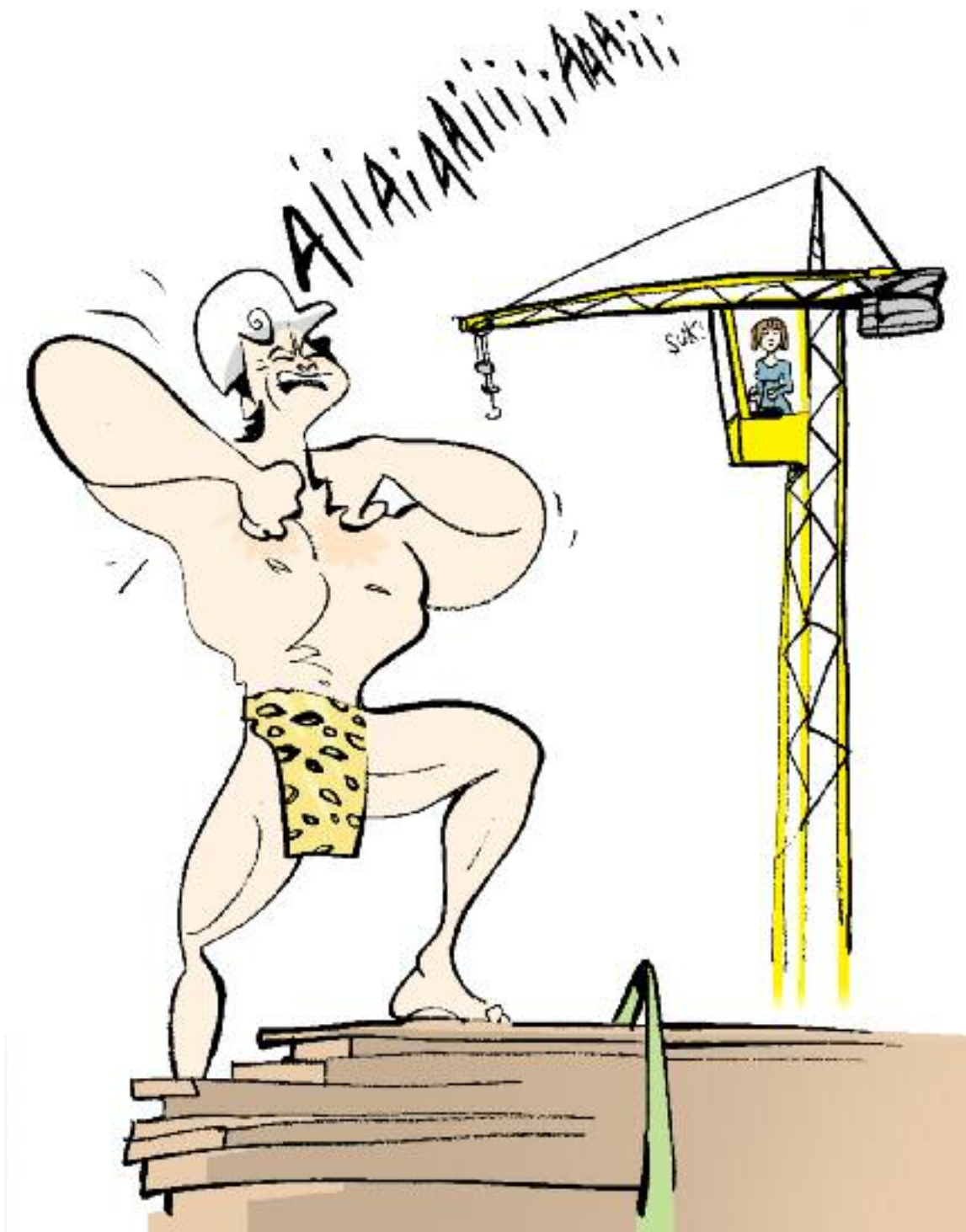
det som hendes makker havde muret, for at se om der var forskelle. Det kan være en belastning hele tiden at være på tæerne over hvad ens kolleger synes – uanset køn – men i kvindernes tilfælde kan een fejl ofte blive set som et bevis på, at kvinder ikke magter mandefag.

På den måde kommer man som kvinde til at bære sit køn på en meget mere synlig måde og hele tiden være sig bevidst om rollen som repræsentant for

samtlig kvinder i håndværkerbranchen. Tina, som er murer, nævner, at hun altid gør sit arbejde 10 procent bedre end drengene fordi hun ikke vil have at der er nogen der siger, at **”det er også, fordi hun er kvinde, hun ikke kan finde ud af det”**.

Generelt viser det sig at kvinderne bruger en gennemgående strategi, når de er i mindretal på arbejdspladser – og det er at blive **”en af gutterne”**. De forsøger at opnå accept blandt deres mandlige kolleger ved ikke at skille sig ud på grund af deres køn. Tømreren Line italesætter denne strategi ved at sige, at: **”Man må hyle med de ulve, man er iblandt.”** For Line betyder det at indordne sig de vilkår der er på arbejdspladsen og ikke skille sig ud som en prinsesse ”for så skal de nok jorde dig”.

Bodil har oplevet at få et stort kompliment fra en makker, hvor hun blev sammenlignet med en mand – ”en Ole med bryster”, hvilket refererede til en tidligere kollega, Ole, som var meget dygtig. Selve italesættelsen af den håndværksmæssige dygtighed som en mandlig kompetence illustrerer hvor stærkt, hendes fag er forbundet til det mandlige køn.

Disse samfundsmæssige konstruktioner om køn afspejler sig også i kvindernes eget syn på andre kvindelige håndværkere. Karen og Marie, som begge er murere, fortæller om tilfælde hvor de selv har tænkt at ”**det kan en kvinde da ikke finde ud af**”. Det understreger blot, hvor stor en kraft konstruktion om køn har i vores samfund, at man selv kan komme til at videreføre den uden nødvendigvis at tænke over det.

FRIHED, SELVSTÆNDIGHED OG AFVEKSLING

En stor del af glæden ved at arbejde som håndværker kommer fra selve arbejdets indhold – frihed, selvstændighed og afveksling. Flere af kvinderne fortæller, at friheden til at udføre et stykke arbejde samtidigt er en tillidsertilæring om, at man kan sit kram. Og det er der en stor del af kvinderne, der sætter stor pris på.

Det giver også et enormt spark til selvtilliden at bygge noget op i god kvalitet og se det færdige resultat. Det tiltrækker kvinderne, at løsninger ikke står skrevet i sten. Som Inge siger: **”Du kommer ud til noget gammelt lort, som vi skal have til at passe med noget nyt. Det er spændende, fordi plan A, B og C, de bliver til plan F, inden det er færdigt.”**

Denne afveksling i arbejdets udførelse stemmer overens med de forventninger, kvinderne har til deres arbejde – at det ikke er stillestående og rutinepræget. Der er plads til kreativitet og kvinderne trives med at finde løsninger, **”der ikke lige ligger til højrebenet”**.

DET GODE MAKKERSKAB

En del håndværksmæssigt arbejde udføres sammen med andre; enten i sjak eller som makkerpar. Disse relationer har stor betydning for hvor godt man trives i sit arbejde. Men det er ikke kun trivsel et godt makkerskab kan påvirke; det er også produktiviteten. Flere af de adspurgte fortæller at gode relationer makkerer imellem medfører hurtigere og nemmere samarbejde.

Jo bedre relationer man har til sin makker desto mere forsvinder kønsperspektivet. Det kan læses ud fra Helles fortælling om hendes samarbejde med en tidligere makker (Preben): **”Jeg er jo dygtig nok, og hvis ens makker anser en for dygtig nok, og man har lavet en fejl, så bliver det ligesom ikke en fejl, der hænger på ens køn. Så bliver det ligesom sådan – ej, hvorfor glemte vi det? Den blev da for kort. Fuck mand, hvad nu.”**

Når man lærer hinanden rigtig godt at kende kan man få lov til **”bare”** at være et menneske som kan fejle, uden at det bliver tilskrevet til ens køn. Og har man et godt forhold til sin makker kan det ofte have betydning for ens ansættelse i det hele taget. Anne har eksempelvis oplevet, at en mester ville af med hende på grund af sygefravær, men her var det makkeren, der slog i bordet og insisterede på, at Anne blev i firmaet fordi de arbejdede så produktivt sammen.

Andre gange kan det have betydning for mulighederne for jobskifte at have haft et godt samarbejde med tidligere kolleger, som senere hen kan bruges som referencer eller netværk til et nyt job.

"MAN KAN GODT GASSE HINANDEN"

Det er velkendt, at kulturen på byggepladser ofte handler om at lave sjov - og gerne med hinanden. Mange kvindelige håndværkere sætter pris på jargonen og "spiller med" på humoren.

Flere af kvinderne fortæller, at de er dårlige til "pigefnidder" og nogle af dem vil helst være på en mandsdomineret arbejdsplads hvor de kan sige: "...**hvis jeg synes du er en idiot, så får du at vide, at du er en idiot.**" Andre af de adspurgte kan dog synes at mænd er ligeså slemme til "fnidder" som kvinderne – bare på en anden måde.

Det kan virkelig være sjovt at gå på arbejde. Nogle gange er jeg ved at pisse i bukserne af grin.

– Isabel, tømrerlærling

Nina, som er snedker, fortæller, at hun kan gasse sine mandlige kolleger ligeså meget som de gasser hende uden at der skal være noget ondt i det: **"Det er en sjov tone – jargonen er der ikke noget ondt i, overhovedet. Man kan godt gasse hinanden."**

Men tonen kan også opleves som hård når kvinderne kommer ud i sjak, hvor man rakker ned på hinanden. Der kan tilsyneladende herske en form for hierarki, hvor der bliver kørt på en lærling eller en ny i sjakket. Marie, som er murer, fortæller, at have været ude for at skulle vaske en af svendenes sko, da der var kommet noget beton på dem. Da hun var færdig bad han hende vaske dem nedenunder også, men hér trak hun grænsen.

Ligesom på de tekniske skoler kan tonen på arbejdspladsen være løssluppen og ofte medføre kommentarer af seksuel karakter. Kvinderne fortæller, at det som regel hjælper at give igen og puste sig op, når det er nødvendigt. Den seksualiserede tone afspejler sig også tit i de skurvogne, hvor der holdes pau-

se. Tit er væggene overklisteret med billeder af nøgne kvinder. Nogle af håndværkerkvinderne giver igen med samme mønt og hænger mandekalendere op. Andre gange tager de initiativ til at gøre skurvognen mere hjemligt og foreslår en indretning, alle kan trives i.

Generelt oplever kvinderne det ikke som et problem med manglende afskærmning til bedefaciliteter, da de i så fald finder på andre løsninger, som f.eks. at bade hjemme. Og det er der mange håndværkere der gør – både de mandlige og de kvindelige. Som tømreren Helle siger, så kan mændene også være blufærdige over deres krop, hvis der er lidt ekstra kilo rundt om taljen.

Det viser sig også, at mange af kvinderne oplever, at de mandlige kolleger ofte betror sig til dem om emner, som mændene ikke mener de kan tale med andre mænd om – heribland kærestesorger, børn osv. Kvinderne opfatter dem derfor tit som konfliktsky, når det kommer til evnen til at løse sociale problemer.

ARBEJDSDELING, LØN OG ANSVAR

Når mænd og kvinder på den samme arbejdsplads og i de samme fag får lidt forskellige opgaver er der tale om en glidende arbejdsfordeling. Det kan f.eks. dreje sig om, at mandlige pædagoger får lidt mere "aktive" opgaver end de kvindelige pædagoger.

De adspurgte kvinder svarer generelt, at de kun oplever en glidende arbejdsdeling i meget begrænset omfang, da man som håndværker skal kunne varetage de opgaver der er.

På to områder fortæller kvinderne dog om nogle gældende tendenser; at kvinder, i mindre omfang end mænd, arbejder på akkord og at kvinder, i højere grad end mænd, søger job inden for det offentlige.

Flere af kvinderne foretrækker timelønnet arbejde frem for akkord, da de på timeløn kan sikre sig en bedre kvalitet og afveksling i jobbet. Selvom akkordløn generelt er højere end timeløn, foretrækker kvinderne altså et job som er mindre godt betalt, men til gengæld mere afvekslende og mindre fysisk hårdt.

Lønnen i det offentlige er også generelt mindre end i det private, men alligevel foretrækker kvinderne et job i det offentlige. Der er dog ikke særlig mange stillinger i det offentlige til faglærte håndværkere, og langt de fleste af de adspurgte kvinder er da også ansat på den private del af arbejdsmarkedet.

Overordnet set ser der ikke ud til at være bemærkelsesværdige lønforskelle på mænd og kvinders arbejde i håndværksbranchen. De lønforskelle der findes kan oftest begrundes i forskellen mellem akkordløn/timeløn eller beskæftigelse i det offentlige/ det private.

Ingen af de adspurgte kvindelige håndværkere er selv blevet håndværksmestre. Flere af kvinderne svarer, at de ikke har overvejet muligheden, ligesom der er flere der peger på den frihed der ligger i det at være **"lønslave"**.

Enkelte nævner dog, at de vil synes det var kunstigt for dem at agere byggeleder eller formand på en byggeplads der er domineret af mænd.

Cecilie, som er tømrerlærling, fortæller, at hun godt kunne overveje at starte selvstændigt, men hun føler også, at hun i så fald vil være nødt til at trække på et **"kvindenetværk"** og derved skabe en niche i branchen.

I malerfaget er billedet et andet. Her har flere prøvet at arbejde under kvindelige mestre og flere kvinder overvejer selv at blive det. En del af af denne forskel i malerfaget kan måske forklares med den store andel af kvinder i malerfaget i dag.

BØRN OG BARSEL

"DET ER SGU IK' SJOVT"

Mænd og kvinder kan som bekendt planlægge at få børn – men det er kun kvinderne der kan blive gravide. Kvinder på byggepladser er en sjældenhed, så gravide kvinder på byggepladser kan være noget af et særsyn.

Omkring en tredjedel af de adspurgte kvinder har fået børn, mens de arbejdede som håndværkere. Flere af dem er blevet spurgt om graviditetsplaner af forskellige arbejdsgivere inden ansættelsen, mens andre har oplevet, at nyheden om graviditet ikke er blevet taget særlig godt imod.

Det var altså ikke sjovt. Jeg ville aldrig råde nogen til at blive gravide, mens de er i lære, for det er pissebesværligt. Jeg var i et sjak, og lederen dernede, han var bare rigtig, rigtig strid. Og sjakket var det også. Det var ligesom sådan: "Far er vred; du er kommet hjem og er i ulykke"-agtigt.–
Helle, tømrer

Årsagen til den negative holdning til gravide håndværkere er den store omkostning, som en barsel kan være for især små virksomheder. Dette problem burde dog være mindre i dag, da der i 2006 blev gennemført en lov omkring udligning af arbejdsgivers udgifter til løn og medarbejders barselsorlov.

Kvinderne har generelt oplevet at kunne bestride deres job uproblematisk, da arbejdet blev tilrettelagt så gravide kan varetage det. Det er meget individuelt, hvor mange uger en gravid kvinde kan blive ved med at arbejde, men generelt er det vigtigt at lytte til kroppens signaler og tilpasse arbejdet derefter.

Flere af de adspurgte kvinder er blevet sygemeldt under graviditeten. Det er meget udbredt at kvinder i alle brancher kan have behov for at sygemelde sig under graviditeten. Denne mulighed er der især mange af 3F's medlemmer,

der benytter sig af. Her bliver halvdelen sygemeldt i løbet af deres graviditet. Derimod hører vi i interviewene ikke om kvinder, der bliver hjemsendt med løn under deres graviditet. Dette er ellers en ret, hvis arbejdsgiveren ikke kan anvise arbejde, der ikke er skadeligt for mor og barn.

Jeg blev bare så træt af at høre om den store mave, så jeg sagde: "Prøv at høre her. Jeg smider den her mave om tre måneder, I går med den hele tiden. Så hvor stort er problemet, synes I?" Så var det bare slut, så hørte jeg aldrig mere.

– Margit, *entreprenør*

Efter endt barsel skal arbejdet kombineres med familielivet. Børn skal hentes og bringes i institution og det er tilsyneladende en opgave, som ofte tilfalder kvinderne. Men de gængse åbningstider i institutionerne passer dårligt med håndværkernes arbejdstider. Flere af kvinderne har derfor oplevet store udfordringer med at få dagen til at hænge sammen. Derfor kan det være fristende med et job i det offentlige, hvor arbejdstiden ofte passer bedre, men der kan også være mulig-

hed for at forhandle sig frem til fleksible arbejdstider på det private arbejdsmarked. Generelt har de kvindedominerede arbejdspladser en større grad af familievenlighed, og mænd deltager i stigende grad i det huslige arbejde og omsorger for børn. Sidstnævnte tendens kan være med til at påvirke, at mandsdominerede arbejdspladser med tiden bevæger sig i en mere familievenlig retning.

På den anden side har nogle af kvinderne ikke oplevet det som problematisk at kombinere job og børn, idet de har kunne trække på mandens eller bedsteforældres ressourcer til hjælp.

FYRRE OG FÆRDIG SOM HÅNDVÆRKER?

Flere af de adspurgte kvinder har på interviewtidspunktet forladt byggebranchen enten permanent eller midlertidigt. Nogle grundet arbejdsledighed, andre grundet fysiske skader. Den generelle tendens i byggebranchen er, at kvinderne opnår en lavere anciennitet end deres mandlige kolleger.

Kvinderne i denne undersøgelse bekræfter tendensen og flere af dem nævner 40 års alderen som tidspunktet for at skifte til en mindre fysisk krævende branche. De fleste er enige om ikke at kunne holde til det hårde fysiske slid til de er 60 år gamle og udsigten til evt. forringelse af efterlønnen får dem til at tænke i videreuddannelse og brancheskift.

Flere af kvinderne har været ude for skader og slid som har sat dem uden for arbejdsstyrken i kortere eller længere perioder. Oveni det har perioder med arbejdsledighed ført dem på sporet af andre brancher.

Da mange kvindelige håndværkere generelt er ældre, når de starter i faget, plejer de at have andre kompetencer med sig, som kan gøre det nemmere for dem at skifte branche.

Overordnet set er mange af kvinderne glade for deres fag og den selvbestemte arbejdsstyrke. Men de fortæller også at kombinationen af fysisk arbejde, en eller flere fødsler og den højere alder slider på deres krop.

3F's ANBEFALINGER

PÅ BAGGRUND AF UNDERSØGELSENS RESULTATER:

- Når en pige eller kvinde ønsker at komme ind i faget, så skal hun modtages på samme måde som en dreng eller en mand. Hun skal hverken bevise mere eller mindre for at blive respekteret.
- Hvis der er nogle fysiske krav i faget, som en kvinde ikke vil kunne påtage sig, så er der sikkert også nogle mænd, som har svært ved at honorere dem. I øvrigt er der jo hjælpemidler til tunge løft.
- Alle kan have glæde af, at skurvognen ikke ligner et bombet lokum. Gør dem rare at være i for alle.
- Gravide håndværkere skal der være plads til på byggepladsen. Der er barselsfond, som giver arbejdsgiveren kompensation under barslen.
- Arbejdstilsynets vejledning om arbejdsstedets indretning siger: "Hvor der arbejder både mænd og kvinder, skal de enten have særskilt omklædnings- og baderum, eller de skal uforstyrret kunne benytte de samme rum hver for sig." Så det er ingen omkostning for mester at have både kvinder og mænd ansat.
- Kvinder og mænd skal kunne holde i faget uden nedslidning er visionen. Derfor er det godt, at begge køn stiller krav.
- Et godt arbejdsliv hænger sammen med et godt familieliv. Forældre skal kunne kombinere arbejds- og familieliv uden at blive set skævt til. Både kvinder og mænd passer børn i dagens Danmark, og det skal arbejdspladsen indrette sig på.

Denne pjece er udarbejdet på baggrund af en undersøgelse fra SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd: **Kvinder i byggefag – en interviewundersøgelse.**

Rapporten kan bestilles eller hentes på www.sfi.dk under rapporter :

www.sfi.dk/Default.aspx?ID=4681&Action=1&NewsId=3099&PID=9267

www.3f.dk/ligestilling